

RAZVOJ ŠKOLSTVA U DOLU NA OTOKU HVARU *od početaka do danas*

Za nastanak ovog rada najvažniji je slučajni pronalazak školskog arhiva, koji je autor pronašao u napuštenoj zgradi u neposrednoj blizini škole. Arhiv je nesređen, ali u sebi sadrži ogromnu građu za proučavanje povijesti dolskog školstva sve do kraja Drugog svjetskog rata. Danas je taj arhiv smješten u prostorijama crkvenog arhiva Župe Dol na Hvaru.

Ključne riječi: Dol na Hvaru; Hvar, otok; školstvo na Hvaru; Osnovna škola Petra Hektorovića Stari Grad; vjeronauk.

Dol je maleno ruralno naselje na otoku Hvaru. Udaljeno je oko 3 km od Staroga Grada, te mu prirodno gravitira. Naselje Dol nema neposredan izlaz na more, te u samom naselju nema intenzivnijeg turističkog razvoja. Danas u Dolu živi 310 stanovnika,¹ od kojih je dosta umirovljenika. Poljoprivreda je dodatna grana gospodarstva, a većina radno aktivnog stanovništva radi u turizmu i trgovini u većim centrima otoka Hvara.

U Dolu danas djeluje područno odjeljenje Osnovne škole Petra Hektorovića sa sjedištem u Starom Gradu. Do školske godine 2014./2015. škola ima četiri razreda, a od tada se nastava organizira za tri razreda. Te školske godine nastavu pohađa 8 učenika, i to 5 djevojčica i 3 dječaka.

Prvi počeci organiziranog školstva

Početak školstva u Dolu povezan je s upisom u Kronici iz 1928.² gdje učitelj Posinković spominje učitelja Jakova Sansevića pok. Antuna zvanog Kanonik, koji je besplatno podučavao djecu pred kraj mletačke uprave u Dalmaciji. Nakon propasti Mletačke republike i odlaska Francuza, za vrijeme austrijske uprave ponovo se obnavlja neki vid podučavanja djece, vezan ponajprije za entuzijizam lokalnih

¹ Popis stanovništva 2011.

² Kronika Pučke škole u Dolu, knjiga 2, str. 77. *Nadnevka 15.siječnja 1928. opisana je proslava 50. godišnjice osnutka Pučke škole u Dolu gdje trenutni učitelj u govoru održanim na proslavi govori o prošlosti školstva u Dolu.*

župnika. Tako se u vizitacijama Hvarske biskupije za župu Dol 1834. spominje da je nastavu za doľsku djecu držao dušobrižnik Matij Jelinić, što su radili i njegovi nasljednici Alviž Koludrović i Alvižov sinovac, također svećenik, Dominik Koludrović. O broju učenika teško je govoriti, iako je djece sigurno bio veći broj, ali zbog radova u polju i svakodnevnih odlazaka na pašu nisu mogla dolaziti u školu. Tako je 1842. D. Koludrović imao samo dva učenika!³ Kasnije, nakon što je 1852. sagrađena župska kuća, župnik javlja svom nadzorniku da je započeo školu s 10 djece.⁴ On je bio župnik u Dolu sve do 1867. godine. Školske godine 1859/60. nastavu je vršila župnikova nećakinja *šjora Marieta*. Te godine svečanom ispitu na kraju nastavne godine (17. kolovoza) pristupile su i 4 djevojčice.⁵

Međutim, škola nije djelovala sve godine, jer su Doljani od nadležnog Biskupskog konzistorija tražili njeno ponovno otvaranje 1865. godine. Je li tada ponovo otvorena škola u okviru crkve, nije nam poznato, ali nekako u to vrijeme počinju se događati značajne pozitivne promjene na razini cijele države. Posebno je za razvoj školstva važno donošenje državnog zakona od 21. prosinca 1867. i „školskog zakona“ od 14. svibnja 1869. godine. Zakonom iz 1867. dozvoljeno je da svi narodi Monarhije imaju pravo na svoju narodnost i na upotrebu narodnog jezika u školama, a zakonom iz 1869. država preuzima nadzor nad školama te na osnovi ovoga zakona dolazi do „pokrajinskih zakona o školama“. Pokrajinski školski zakoni održali su se sve do propasti Austro-Ugarske 1918, a tokom vremena djelomično su se mijenjali i nadopunjavali. Ovim školskim zakonima bilo je uvedeno **obvezno pohađanje škola od šeste do četrnaeste godine, određeni su nastavni predmeti, a Crkvi je oduzet nadzor nad školama. Škole su povjerene mjesnim, kotarskim i pokrajinskim školskim vijećima, te stručnim učiteljima i nadzornicima.** U Dalmaciji je taj zakon bio prilagođen ondašnjim prilikama, pa je umjesto obveznog školovanja do 14 godina uvedeno obvezno školovanje do 12 godina. Učiteljima je zabranjeno tjelesno kažnjavanje učenika. Državni zakon o osnovnom školstvu iz 1869. predvidio je **obvezno školovanje i za žensku djecu, no u Dalmaciji se to teško provodilo.**

Austrijska školsko-odgojna politika nije željela isticanje nacionalne pripadnosti u zemljama izvan njemačkog govornog područja. Ta je politika isticala potrebu stalnog i što jačeg njegovanja dinastičke misli (u smislu bezrezervne odanosti habsburškoj dinastiji). Jedina zemljopisna karta u učionici svake osnovne škole u Dalmaciji bila je zemljopisna karta Habsburške monarhije, a jedina slika iznad učiteljeve katedre u svakoj učionici bila je slika cara i kralja Frane Josipa I. Od svih pjesama koje su učenici učili na satovima nastavnog predmeta pjevanje, besprijeekorno su morali znati *carevku*. Kad bi učitelj ili učenik spominjao cara i kralja Franu Josipa I., ispred careva imena morali bi istaknuti *naš premilostivi car i kralj*.⁶

³ Joško Kovačić, Župa Dol na Hvaru, *Služba Božja* 37, Makarska, 1997., 144.

⁴ Kronika Pučke škole u Dolu, knjiga 2, 78.

⁵ Kronika Pučke škole, 2, 78.

⁶ Ivana Erceg, Školstvo na otoku Hvaru, diplomski rad, Sveučilište u Zadru, 2010.

Otvaranje prve sekularne škole

Tu situaciju iskoristili su i mještani Dola predvođeni novim, mladim i agilnim župnikom don Jurjem Carićem, te su 1877. osnovali Mjesno školsko vijeće, koje je trebalo dobiti odobrenje za uspostavu Pučke škole u Dolu. To prvo Mjesno školsko vijeće činili su: predsjednik don Juraj Carić, župnik u Dolu, Jakov Stančić-Glavinić pok. Tadije, seoski glavar, Jakov Kuničić-Sanseović pok. Marka te Juraj Vranković pok. Nikole. I ova dva posljednja također su obavljala dužnost seoskog glavara. Vijeće je imalo i zamjenike, a to su bili Ivan Stančić pok. Jakova i Nikola Moskatelo Ivanov.

Za učitelja je izabran Nikola Ružević iz Vrboske, nastanjen u Starom Gradu a do tada učitelj u Vrisniku. Nastava je počela 15. siječnja 1878.

O tome na početku Ljetopisa pučke škole u Dolu stoji opaska u kojoj piše: *Po ispoviesti Gosp. Predsj. Mj. Uč. Vieća Don Jurja Carića i po službenim spisima nađenih u učioničkom arhivu izvire da je ova učiona bila otvorena za po prvi put mjeseca siečnja 1878-79 uč. god. pod upravom sad već umirovljena učitelja N. Ruževića iz Vrboske rodnom, a nastanjena u Starigradu.*

Napomenuti učitelj Gosp. Ružević učiteljevao kroz uč.god. 78-79, 79-80, te kroz dvie godine ne nalaze se ništa upišena u „školski ljetopis“; istog učitelja nasliedi Miho Justinijanović, koji je začeo redoviti ljetopis od 1881-82, do uč. god. 84-85, prem učiteljevao do 1888-89 godine do mjeseca ožujka.⁷

Tih prvih godina u školu su se upisivala samo muška djeca.

Mjesto tj. zgradu gdje se održavala nastava ne možemo sa sigurnošću locirati.

Današnja zgrada škole predana je od crkovinara na korištenje školi 1899., a zgrada Blagajne u neposrednoj blizini izgrađena je tek 1914. godine. Po tome, nastava se morala odvijati u nekoj od crkvenih prostorija.

Naime, po katastarskoj snimci iz 1871., zgrada na mjestu današnje škole nije ucertana, a oko crkve ucertane su tri zgrade koje se i danas tamo nalaze. Dakle, nastava se morala održavati u jednoj od njih. Prostor sigurno nije bio primjeren tolikom broju učenika, ali nastava se odvijala u dvije smjene, tj. ujutro i popodne, pa se donekle može pretpostaviti kako se toliki broj djece gužvao u malim prostorijama.

Nakon već spomenutog učitelja Nikole Ruževića, koji je učiteljevao od 1878. do 1880. na mjesto učitelja dolazi Miho Justinijanović (1881.-1889.), a nakon njega 1889. učitelj Stijepo Ilijić (1889.-1893.). Josip Michausitz dolazi 1893./4. i za vrijeme njegovog učiteljevanja Pučka škola u Dolu postaje mješovita. Nakon njega izmjenjuju se Mihovio Škarpa (1894.-1896.), Dinko Fabrio (1896.-1903.), kojem se 1899. pridružila učiteljica Marcela Zaccagin - Politeo (1899.-1908.). Nastava se počinje odvijati u novosagrađenoj zgradi, u kojoj se i danas održava. Učiteljicu Marcelu su kratko vrijeme zamjenjivale Bogumila Marinković 1901., i Marija Žarko, rođena u Dolu. Sljedeći učitelj bio je Jakov Grabovac (1904.). Njega ubrzo zamjenjuje nadučitelj Benedikt Kasandrić (1904.-1906.) nakon kojeg učiteljevanje preuzima nadučitelj Nikola Posinković (1906.- 1937.), kojem se 1908. pridružuje,

⁷Ljetopis Pučke škole u Dolu, knjiga 1., arhiv škole.

246
l. d.

Nota

È stato disposto, perchè venisse pubblicato nel foglio Ufficiale della Provincia l'avviso di concorso al posto di maestro di codesta neistituita scuola popolare.

Nel partecipare tal cosa ad Ego M. Reverendo Signore, viene pregato di prestarsi, affinchè senza indugio sia in codesto villaggio costituito il Consiglio Scolastico locale, e dal gremio del medesimo eletto il rispettivo Preside, giusta il S. 10. della Legge 8 Febbraio 1869. sulla Sorveglianza Scolastica, dando parte allo scrivente dell'operato.

Le petizioni degli aspiranti, trascorso che sarà il tempo stabilito, il Consiglio Scolastico locale le trasmetterà a questo Consiglio Distrettuale colla richiesta ferma, giusta il S. 5. della legge 29. Dicembre 1877.

Dall'U. P. Consiglio Scolastico Distrettuale

Lesina 18 Settembre 1877.

L'i. r. Preside

Manari

All M. Reverendo In Giorgio Barich
Cappellano Curato di

Dol. di Cittavecchia

kao učiteljica, njegova supruga Jelisava Posinković.

Učitelj Posinković imenovan je 1929. za kotarskog školskog nadzornika, te na njegovo mjesto dolazi učiteljica Antica Miloš iz Dola. Te **1929. upisano je u 6 razreda 127 djece**. Nadučitelj Nikola Posinković vraća se na dužnost učitelja u pučku školu u Dolu 22. 10. 1930., gdje ostaje do umirovljenja 1937.

Učitelja Posinkovića je naslijedio učitelj Ivo Lušić i učiteljica Zlata Lušić, koja je 1938. premještena u Vrbanj, a na njeno mjesto je došla učiteljica Marija Buzman iz Vele Luke, koja je bila u Dolu do rujna 1941., kada je premještena u Dolac donji.

Godine 1939. učitelj Ivo Lušić je odlukom ministarstva premješten u Vrbanj, a na njegovo mjesto stigao je učitelj Ivan Carić, koji u veljači 1941. odlazi za učitelja u Dolac donji, kotar Split.

Od ožujka 1941. učitelj u pučkoj školi u Dolu je Dinko Vidović, koji ubrzo napušta Dol te odlazi na Višu pedagošku školu u Zagreb. Na njegovo mjesto 19. rujna 1941. dolazi učiteljica Blaga Aviani, kojoj se od 18. listopada 1941. pridružuje učiteljica Gracija Petrić.

Uskoro i Blaga Aviani odlazi na novu dužnost, a 21. ožujka 1942. za učitelja Pučke škole u Dolu dolazi Miljenko Stazić.

Od početka Drugog svjetskog rata do modernog doba

Od 16. rujna do 19. listopada 1942. godine škola je bila zatvorena jer su u nju 15. rujna upala dva naoružana i maskirana čovjeka, koji su se predstavili kao partizani, te su natjerali učitelja da razbije sliku Poglavnika, i djeci rekli da se od sad pozdravljaju pozdravom: „Smrt fašizmu- sloboda narodu“.

Dana 21. prosinca 1942. u Dol je stigla učiteljica Jela Dragojević, koja je do tada bila učiteljica u Pitovskoj Plaži. Na mjestu učiteljice u Dolu bila je do 20. lipnja 1943. godine. Nakon učiteljice Dragojević u Pučkoj školi u Dolu izmijenilo se nekoliko učiteljica. Najviše traga ostavit će Antica Miloš, rodnom iz Dola, koja će kontinuirano biti učiteljica u Dolu od 1944. pa sve do kraja 1959., zatim Franka Gabelić (1955.-1958.) i Jakica Zaninović (1961.-1964.), koje su osim učiteljevanja vodile dramsku skupinu mladih, koji su nastupali ne samo u Dolu, već i u okolnim mjestima na Hvaru pod imenom Dramska skupina „Ivan Roić“. Nakon njih, najviše traga ostavila je učiteljica Janja Klamik, koja je bila učiteljica od 1974.-1988. U modernoj Hrvatskoj najviše traga ostavila je učiteljica Perica Mileta, te sadašnje učiteljice Anita Blašković i Nena Petrić. Školske godine 1961./62. Pučka škola u Dolu postaje Područna škola OŠ „Pavle Vranjican“ iz Starog Grada, koja 1991. mijenja ime u Osnovna škola Petra Hektorovića Stari Grad. Školske godine 2014.-2015. školu u četiri razreda pohađa 8 učenika.⁸ Od školske godine 2015.-2016. škola postaje trogodišnja s tri učenika, a školsku godinu 2016.-2017. prvi razred upisuju tri nova učenika.

⁸ Spomenica OŠ „Pavle Vranjican“ u Starom Gradu; Vinko Tarbušković, Povijest školstva u Starom Gradu na otoku Hvaru, *Mogućnosti* 10/12, 2008., Split, 115-124.

Dol (na Hvaru) 8 studenoga

Br. 63.

Ugovor

Na prisutnost dođe pođpisanih crkvinara
i članova mjesnoga učionškoga vijeća,
ustijed naruč. c. R. Kotarskoga učion. vijeća
u Hvaru 8 studenoga 1844 br. $\frac{1161}{K. S. V.}$, sa
kupljeni danas 8 studenoga s. g. predaji
ovo crkvinarstvo oovjemename učionšk.
me vijeću, novu školsku zgradu za po-
rabu pučke škole.

Dvoranu, koja je služila privremeno
za žensku naruč, primila je crkvinar-
stvo natrag, jer je već prešla mjesna
me učion. vijeću rucenu novu zgradu.

P. P. P.

Prejednik
crkvinarstva:
Stanić Martin

Blagajnik crkvinar.:
Juro Rijić

Članovi crkvinarstva:
Križ + Ivana Džević
Križ + Janka Turjak

Prejednik
mjesnoga učion. vijeća:
J. Larić
Jura Juranović

Članovi mjesnoga učion. vijeća:
Simeon Sanseović
Stanić Martin

J. Larić blag. Križ

Ugovor o predaji nove školske zgrade

Nastavu vjeronauka u Pučkoj školi u Dolu redovito je obavljao mjesni župnik. Od samog početka djelovanja škole vjeronauk su podučavali don Juraj Carić do 1906., zatim don Ivan Kuničić (1906.- 1917.), don Juraj Petrić (1917. - pa sve do ukidanja vjeronauka nakon Drugog svjetskog rata). Nakon demokratskih izbora i ponovnog uvođenja vjeronauka u škole, vjeronauk je sve od 1991. do 2011. podučavao župnik don Mario Zelanović, učiteljica Marija Bogdan, a od školske godine 2011./12. vjeronauk podučava vjeroučiteljica Ružica Dulčić.

Po podacima iz ljetopisa i matica vidimo da se do Drugog svjetskog rata svake godine u prvi razred upisivalo između 7 i 20 učenika, tako da je broj školske djece bio i do 70. Godine 1892. prvi put se upisuju i ženska djeca. Te godine je upisano 72 djevojčice i 13 dječaka. Djevojčice naravno nisu bile sve iste generacije, već su bile rođene u rasponu od 1881. do 1886. godine. Ipak, od te 72 upisane djevojčice za njih 15 u matici piše da nisu pohađale školu, dok su 3 djevojčice umrle tijekom školske godine. Iz ovih podataka iščitavamo surovost onovremenog školovanja, posebno za djevojčice. Iako je zakonom bilo propisano da moraju ići u školu, roditelji su ih radije slali da beru buhač ili obavljaju druge poljoprivredne radove, nego da idu u školu. A i oni koji su išli u školu morali su se zadovoljiti neprimjerenim i malenim prostorijama za svoj boravak. Čak i zgrada novootvorena 1899. bila bi neprimjerena u današnje vrijeme za obavljanje nastave s tolikim brojem djece.

Nakon Drugog svjetskog rata broj upisanih učenika svake godine je sve manji, tako da se zna dogoditi da se niti jedno dijete ne upiše u prvi razred nove školske godine. Prvi takav slučaj dogodio se školske godine 1962./63.⁹ Školske godine 2014./2015. u prvi razred upisana je samo jedna učenica!

Nastavna godina počinjala je početkom studenog, a od 90-ih godina 19. st. početkom listopada. Prvi dan djeca bi s učiteljem otišla na misu u župsku crkvu, gdje bi im župnik održao govor povodom početka školske godine. Kroz godinu učenici ne bi imali nastavu kad bi se slavili rođendani Cara i njegove supruge, te na ostale značajne datume za Monarhiju. Na dan sv. Marka išli u ophod po poljima, te također ne bi bilo nastave. Posebno svečano se slavio dan sv. Alojzija ili Vjekoslava, te blagdan Tijelova. Školska godina završavala bi početkom rujna, a kasnijih godina početkom kolovoza ili krajem rujna. Od školske godine 1925./26. nastavna godina održava se od početka rujna do kraja lipnja.

Seoski učitelj nije se bavio samo obrazovanjem djece, već je sudjelovao u životu sela i obrazovanju težaka. Krasan primjer za to zbio se 28. ožujka 1897., kada je učitelj, uz prisustvo župnika i seoskog glavarara, održao predavanje *o obrani lozja od peronospori, liječenja te pravljenja modre galice i vapna*.¹⁰ Skupu je prisustvovalo dvjesto ljudi. Ti ljudi tada nisu ni bili svjesni da će upravo zbog te nove bolesti vinove loze mnoga njihova djeca, koja su u to vrijeme tada pohađala školu, uskoro napustiti svoje domove. Krenut će u nepoznate, daleke krajeve Sjeverne i Južne Amerike i Australije, kako bi preživjeli i omogućili onima koje su ostavili u Dolu da prežive.

⁹ Školska spomenica Dol, 1948.-1965., arhiv škole.

¹⁰ Ljetopis Pučke škole.

Zaključak

U današnjem vremenu sve veće depopulacije ruralnih područja izuzetno je važno primijetiti značaj malenih seoskih škola u usporavanju tih procesa. Škola kao institucija izuzetno je važna, a često uz Crkvu i jedina institucija koja daje identitet nekom naselju. Škole po našim malenim mjestima, osim što su hramovi znanja i napretka tih ruralnih sredina, čuvari su kulturne baštine i tradicije. Na primjeru odnosa sela Dol i Pučke škole u Dolu možemo pratiti važnost seoskog učitelja u razvoju seoskog društva kao cjeline. Obrazovanje kao sastavna karika razvoja svakog mjesta, područja i države u ovim iskonskim nukleusima društva upravo je dobivalo svoj puni smisao. Svaki važniji događaj u mjestu povezan je sa školom, ili djeca kao i učitelji sudjeluju u samom događaju. U modernom vremenu broj učenika u ruralnim sredinama se iz godine u godinu smanjuje, i sve se učestalije promišlja o ukidanju manjih škola zbog štednje i racionalizacije materijalnih troškova. Ovaj rad prilog je važnosti očuvanja škola kao institucija u malim sredinama, dokazuje povezanost sela i njegove škole, te bi gubitkom škole i selo izgubilo veliki dio svog identiteta.

Prilog 1

Broj djece u Pučkoj/osnovnoj školi u Dolu.¹¹

Šk. god.	Broj
1879./80.	35
1906./07.	124
1916./17.	117
1926./27.	92
1934./35.	91
1946./47.	58
1956./57.	55
1965./66.	27
1976./77.	17
1989./90.	5
1994./95.	23
2001./02.	11
2009./10.	11
2013./14.	11
2015./16.	3 ¹¹

Zgrada područne škole u Dolu

¹¹ Trogodišnja.

Prilog 2Učitelji Pučke / osnovne škole u Dolu 1878.-2014. (136 god.)¹²¹³

	Početak rada	Kraj
Nikola Ružević	siječanj 1878.	1880.
Miho Justinijanović	1881.	1889.
Stijepo Ilijić	1889.	1893.
Josip Michausitz	1893.	1894.
Mihovio Škarpa	1893.	1896.
Dinko Fabrio	1896.	1904.
Jakov Grabovac	1904.	1904.
Marcela Zaccagna Politeo	1899.	1900.
Bogumila Marinković	1900.	1901.
Marija Žarko	1903. ¹²	1903.
Benedikt Kasandrić	1904.	1906.
Nikola Posinković	1906.	1937.
Marcela Zaccagna Politeo	1901.	1908.
Jelisava Posinković	1908.	1908.
Ivo Lušić	1937.	1939.
Ivan Carić	1939.	1941.
Dinko Vidović	1941.	1941.
Aviani Blaga	1941.	1942.
Gracijela Petrić	1941.	1944.
Miljenko Stazić	1942.	1944.
Jela Dragojević	1942.	1943.
Antica Miloš	1944.	1944.
Margarita Stančić	1944.	1944.
Lucija Sanseović	1944.	1945.
Katija Kovačević	1944.	1944.
Marija Franetović	1944.	1945.
Katica Milatić	1945.	1945.
Antica Miloš	1945.	1959.
Nikola Miličić	1953.	1955.
Franka Gabelić	1955.	1958.
Vinka Bunčuga	1958.	1959.
Marija Bratanić	1959.	1961.
Jakica Zaninović	1961.	1964.
Antica Miloš	1963.	1963. ¹³
Marela Alujević	1964.	1966.
Milan Kunac	1966.	1969.
Joško Bojanić	1969.	1974.
Janja Klamik	1974.	1988.
Perica Mileta	1988.	1995.
Vivijan Bižaca	1990.	1991.
Nataša Duboković	1994.	1994.
Jelka Zenčić	1994.	1996.
Fani Kovačević (Plančić)	1995.	2007.
Anita Blašković	2005.	-
Nena Petrić	2007.	-

¹² 40 dana na zamjeni.¹³ Dok je Jakica Zaninović bila na porodiljinom.

Ivica Moškateo

EDUCATION DEVELOPMENT IN DOL ON THE ISLAND OF HVAR FROM THE FIRST STEPS UP TO THE PRESENT

Summary

This paper is written thanks to an unexpected finding of a school archive, found in an abandoned building in the school vicinity. The archive is not sorted out but contains large material for studying the history of education up to the Second World War. The archive is now placed in the Dol church archive on the island of Hvar.

In the present times of ever growing depopulation in rural areas, it is of great importance to take notice of small village schools, in order to slow down that trend. The School, along with the Church, is of great importance, and often the only element of giving a settlement its identity. In our small settlements schools are not only temples of knowledge, but also of progress in rural places and also preservers of cultural heritage and tradition. The relationship between the Primary school and the village of Dol is an excellent example what importance a teacher has for the village society. Education proved to be the link to development in every place, area and state, realizing its full society nucleus meaning. Each important event is connected with school, or school-children and their teacher who take part in them. In the contemporary times the number of pupils in rural area schools diminishes, and more and more often the idea of closing smaller schools is proposed, claiming it being done for savings and rationalizations reasons, cutting down the expense bills. This paper is meant to support the importance of preserving schools as institutions in small communities, testifying that the link between schools and villages is important, and that in the case of school closing down the village would start losing its identity.